

РЕЦЕНЗІЯ

д. мед. н., професора кафедри педіатрії, дитячої неврології і медичної реабілітації Моїсеєнко Р.О.

на дисертаційну роботу Школьника Михайла Борисовича на тему «Медико-соціальне обґрунтування оптимізованої моделі реабілітаційної допомоги дітям з інвалідністю із застосуванням рефлекторно-навантажувальних пристроїв» на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 222 «Медицина» галузі знань 22 «Охорона здоров'я» (наукова спеціальність – 14.02.03 «Соціальна медицина»)

Актуальність обраної теми

У сучасних надзвичайно складних умовах України однією з основних проблем державної вагомості є збереження та відновлення здоров'я дитячого населення як демографічної основи соціально-економічної розбудови та розвитку країни у майбутньому.

На сьогодні в Україні відбувається формування нової моделі ефективної реабілітаційної допомоги, здатної забезпечити особам з інвалідністю вести самостійний спосіб життя і брати участь у суспільному житті.

Вже зроблено ряд важливих кроків для нормативно-правової розбудови реабілітаційної допомоги - прийнято Закон України «Про реабілітацію у сфері охорони здоров'я», затверджені кваліфікаційні характеристики фахівців з реабілітації, отже, наступним кроком має бути розробка організаційних моделей її практичного впровадження у сферу охорони здоров'я в залежності від характеру патології, яка призводить до обмеження життєдіяльності.

У представленій роботі запропоновані сучасні підходи до організації реабілітаційної допомоги дитячому населенню на засадах доказової медицини, мультидисциплінарного підходу, на прикладі реабілітації дітей з інвалідністю, обумовленої захворюваннями нервової системи. Актуальність обраного для дослідження контингенту дітей не викликає сумніву, адже хвороби центральної нервової системи і ДЦП, зокрема, є однією із домінуючих причин інвалідності дитячого населення, а ефективність існуючих програм реабілітації є недостатньою.

Тому комплексне медико-соціальне дослідження, у якому обґрунтовано оптимізовану функціонально-організаційну модель реабілітаційної допомоги дітям з інвалідністю, на прикладі захворювань нервової системи, а також запропоновані методичні підходи до комплексної оцінки медико-соціальної

ефективності реабілітації, безумовно, слід визнати надзвичайно актуальним, сучасним та своєчасним.

Дисертаційна робота виконувалася відповідно до плану наукових досліджень Національного університету охорони здоров'я України імені П. Л. Шупика та є фрагментом науково-дослідної роботи кафедри управління охороною здоров'я та публічного адміністрування «Обґрунтування інноваційних моделей управління та оптимізації організаційних форм діяльності органів, підприємств та закладів охорони здоров'я» (державний реєстраційний номер 01200U101680, термін виконання 2020-2024 рр.).

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій сформульованих в дисертації, їх достовірність

Основні наукові положення, сформульовані Школьніком М.Б. у дисертації, повністю відповідають меті та завданням, базуються на достатніх групах дослідження. Проведена сучасна статистична обробка отриманих результатів. Методичний рівень роботи забезпечує рівень вірогідності наукових положень та висновків.

Напрацювання автора спираються на методологічний фундамент соціальної медицини із залученням таких методів дослідження як системного підходу і системного аналізу, бібліографічний, медико-статистичний, епідеміологічний, соціологічний, концептуального моделювання, організаційного експерименту та експертних оцінок.

Мета, об'єкт і предмет дослідження відповідають обраній темі дисертації. Зміст наукових завдань побудований логічно та відповідає поставленій меті. Структура дисертації відповідає меті та завданням роботи.

На етапі планування дослідження були застосовані принципи та методи доказової медицини, обґрунтовано необхідний обсяг спостережень та анкетувань (розрахована мінімально-необхідна кількість одиниць спостереження для забезпечення репрезентативності).

Достатній обсяг фактичного матеріалу зумовив обґрунтованість наукових висновків і рекомендацій. Автором опрацьовано 128 од. наукових літературних джерел, з них – 56 – англійських; звітні статистичні форми МОЗ України (№19) зведені по Україні та у розрізі адміністративних територій за 2010-2022 рр.; 280 спеціально розроблених автором анкет для вивчення способу життя

дітей з інвалідністю з дитинства та надання їм медико-соціальної допомоги, заповнених у ході соціологічного опитування батьків дітей із інвалідністю. Крім того автором проведене проспективне клінічне дослідження, яке охопило 200 дітей з інвалідністю внаслідок хвороб нервової системи, комплексна програма реабілітації яких здійснювалась із використанням рефлекторно-навантажувального пристрою «Гравістат» та 80 дітей з інвалідністю при ураженнях ЦНС, яким пристрій «Гравістат» не застосовувався (контрольна група).

Комплексне використання статистичних методів забезпечило вірогідність його результатів. У дослідженні використані методи статистичного спостереження, зведення, групування, варіаційного, графічного, кореляційного аналізу. Прогностична оцінка впливу окремих компонентів комплексної програми реабілітації дітей з інвалідністю на ефективність реабілітаційних програм при порушеннях опорно-рухового апарату визначена на підставі відношення шансів (OR). Первинна база даних формувалась із використанням програмного продукту Microsoft Excel 2013. Статистичний аналіз проведено за допомогою ліцензійного статистичного пакету "Stata 12.1"

Достатній обсяг та всебічність спостережень, високий науково-методичний рівень досліджень дозволив здобувачу успішно вирішити поставлені у роботі завдання та досягти поставленої мети.

Положення та висновки, які сформульовані у дисертаційній роботі науково обґрунтовані та логічно випливають із одержаних результатів.

Наукова новизна, теоретична та практична цінність результатів дослідження

Безумовною науковою новизною результатів дослідження Школьника М.Б. є обґрунтування оптимізованої функціонально-організаційної моделі комплексної реабілітаційної допомоги дітям з інвалідністю внаслідок захворювань нервової системи, яка за рахунок мультидисциплінарного підходу до надання реабілітаційної допомоги дітям, комплексного використання нових методів фізичної реабілітації із застосуванням рефлекторно навантажувальних пристроїв, психолого-педагогічного та соціального супроводу для корекції порушень в інтелектуальній, емоційній, поведінковій сфері дитини, забезпечила підвищення медико-соціальної ефективності реабілітації дітей.

Крім того, автором удосконалено методичні підходи до розробки індивідуальних програм реабілітації учасниками мультидисциплінарної команди, методику комплексної оцінки ними ефективності реабілітації дітей з інвалідністю внаслідок захворювань нервової системи.

Результати дисертаційного дослідження розвивають методичне забезпечення медико-соціальних досліджень, а також доповнюють наукові дані щодо сучасних динамічних та просторових закономірностей інвалідності дитячого населення внаслідок хвороб нервової системи в Україні.

Теоретичне значення одержаних результатів полягає у їх суттєвому внеску до теорії соціальної медицини в частині організації реабілітаційної допомоги дітям з інвалідністю та методології оцінки медико-соціальної ефективності реабілітації.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що вони покладені в основу удосконалення організації комплексної реабілітаційної допомоги дітям з інвалідністю внаслідок захворювань нервової системи. Практичне значення результатів дослідження засвідчує їх ефективне використання у закладах охорони здоров'я м. Києва та Київської області, м. Львова та Львівської області (що підтверджено 8-ма актами впровадження).

Основними запропонованими автором інноваціями, які мають практичне значення та можуть бути рекомендовані для подальшого впровадження у реабілітаційних центрах, є застосування методики динамічної пропріоцептивної корекції з використанням рефлекторно-навантажувального пристрою «Гравістат»; командний мультидисциплінарний психолого-педагогічний та соціальний супровід для корекції порушень в інтелектуальній, емоційній, поведінковій сфері дитини із залученням впливу батьків; комплексність та безперервність реабілітаційної допомоги за рахунок міжвідомчої взаємодії закладів охорони здоров'я.

Безперечне практичне значення мають і запропоновані автором методичні підходи до комплексної оцінки ефективності реабілітаційної допомоги дітям з інвалідністю фахівцями мультидисциплінарної команди, які доцільно використовувати й в інших реабілітаційних закладах.

Для подальшого використання результатів дисертації Школьника М.Б. у практиці доцільно підготувати методичні рекомендації для організаторів

охорони здоров'я, лікарів-неврологів, лікарів з фізичної та реабілітаційної медицини, фізичних терапевтів і ерготерапевтів.

Характеристика розділів, оцінка змісту та оформлення дисертаційної роботи

Дисертаційна робота має традиційну структуру та складається з анотації, вступу, аналітичного огляду літератури, програми, обсягу, матеріалів і методів дослідження, трьох розділів власних досліджень, висновків, списку використаних джерел (128 найменувань, із них 72 кирилицею та 56 латиницею). Робота викладена на 170 сторінках друкованого тексту (основний текст – 139 сторінок), ілюстрована 22 рисунками, 23 таблицями, містить 4 додатки.

У **вступі** відображена актуальність теми роботи, мета, завдання дослідження, наукова новизна, теоретичне і практичне значення одержаних результатів, а також зв'язок її з науковими темами.

Розділ 1. У першому розділі автор аналізує та представляє сучасні погляди на організацію реабілітаційної допомоги дітям з інвалідністю, її медико-соціальну вагомість, узагальнює міжнародний та український досвід організації реабілітаційної допомоги дітям з хворобами центральної нервової системи, у тому числі з дитячим церебральним паралічем.

При проведенні огляду наукових літературних джерел автором встановлено, що існуюча в Україні система реабілітації дітей з інвалідністю в цілому не може бути визнана високоефективною і потребує оптимізації на засадах доказової медицини, запровадження мультидисциплінарного та пацієнтоорієнтованого підходів. Потребує удосконалення і методологія оцінювання ефективності реабілітаційної допомоги дітям із хворобами центральної нервової системи.

Огляд написано професійно, логічно, дисертант робить висновки і ставить перед собою завдання, які співпадають із сучасними напрямками реформування системи реабілітаційної допомоги населенню України.

Розділ 2. Другий розділ присвячений системному обґрунтуванню основних структурних компонентів програми дослідження, чисельності вибіркової сукупності та визначенню методичних підходів до розробки авторських анкет, а також вибору методик для оцінки ефективності реабілітації дітей з інвалідністю при ураженнях центральної нервової системи. Заслуговує

на увагу серйозна робота, яка була проведена дисертантом щодо організації та проведення спеціального дослідження, спрямованого на оцінку ефективності розробленої програми комплексної реабілітації дітей із інвалідністю внаслідок хвороб центральної нервової системи, а також ретельний добір методичного інструментарію для всебічного дослідження ефективності реабілітаційних заходів до та після 10-денного курсу реабілітації шкали GMFM (Gross Motor Function Measurement Score Sheet). Завдяки формуванню репрезентативної вибірки досліджуваних і відповідних методик дослідження, можна говорити про високу наукову цінність отриманих результатів.

Слід також відмітити, що статистичні методи доречно використані автором на всіх етапах дослідження – від обґрунтування та формування вибірки – до оцінки вірогідності його результатів.

Розділ 3. У третьому розділі представлені результати аналізу динаміки та регіональних особливостей інвалідності дитячого населення внаслідок хвороб нервової системи. Автором встановлені динамічні тенденції інвалідності з даної причини впродовж 2010-2022 років, показана висока територіальна варіабельність показників інвалідності та встановлені деякі детермінанти її формування.

Результати дослідження, представлені у даному розділі, засвідчили, що інвалідність дитячого населення внаслідок хвороб нервової системи становить вагомому медико-соціальну та соціально-економічну проблему. ХНС обіймають третю рейтингову позицію у структурі загальної інвалідності дитячого населення, а контингент осіб з інвалідністю з даної причини налічує майже 23 тис. дітей, які потребують тривалої, часто пожиттєвої реабілітаційної допомоги. Половина від усіх випадків інвалідності у дітей внаслідок ХНС обумовлена дитячим церебральним паралічем.

Матеріали даного розділу засвідчують актуальність проблеми удосконалення організації реабілітаційної допомоги дітям із інвалідністю зумовленою хворобами центральної нервової системи та ДЦП, зокрема.

Розділ 4. У четвертому розділі викладена розроблена автором оптимізована програма комплексної реабілітаційної допомоги дітям з інвалідністю внаслідок ДЦП, захворювань нервової системи. Реабілітаційні заходи розроблялися індивідуально для кожного пацієнта мультидисциплінарною командою та включали заняття з фізичної реабілітації,

соціальної адаптації, психо-педагогічної корекції, корекції мови та мовлення, і проводились з урахуванням фізіологічних та індивідуальних особливостей дітей. Корекція рухових порушень у дітей із церебральним паралічем здійснена із застосуванням методики динамічної пропріоцептивної корекції з використанням рефлекторно-навантажувального пристрою «Гравістат», механотерапії, лікувальної фізкультури.

У даному розділі велика увага приділена оцінці медико-соціальної ефективності запропонованих інновацій, спрямованих на удосконалення реабілітаційної допомоги дітям з інвалідністю.

Автором комплексно, за спеціально розробленими методичними підходами, реалізованими мультидисциплінарною бригадою спеціалістів, проаналізована ефективність соціально-психологічної, корекційно-педагогічної та фізичної реабілітації. Доведено, що використання розробленої програми реабілітації забезпечує покращення загального фізичного стану, загального та ручного праксису, координації рухів, комунікативних навичок, навичок соціальної взаємодії, що сприяє підвищенню рівня соціалізації дітей з інвалідністю. Встановлено, що у групі дітей з частковою реалізацією комплексної програми реабілітації в цілому відносний ризик прогресування захворювання у 2,25 рази вище, ніж за умов повного дотримання стандартів комплексної реабілітації.

Результати дослідження засвідчити, що саме за умов комплексного мультидисциплінарного підходу, доповнення фізичної складової реабілітації психологічною та навчальною компонентами вдається забезпечити підвищення ефективності програми реабілітації дітей з інвалідністю з порушеннями опорно-рухового апарату, обумовленими ДЦП та іншими органічними ураженнями ЦНС.

Розділ 5. У п'ятому, заключному, розділі наведена оптимізована функціонально-організаційна модель реабілітаційної допомоги дітям з інвалідністю із застосуванням рефлекторно - навантажувальних пристроїв. На мою думку, основними перевагами запропонованої моделі є індивідуалізований підхід до формування плану медичної реабілітації з залученням мультидисциплінарної команди; розробка індивідуальних рекомендацій щодо застосування динамічної пропріоцептивної корекції з використанням рефлекторно-навантажувального пристрою «Гравістат»; реалізація командного

психолого-педагогічного та соціального супроводу для корекції порушень в інтелектуальній, емоційній, поведінковій сфері дитини; широка залученість батьків до реалізації реабілітаційних заходів; запровадження комплексної оцінки ефективності реабілітації дитини з інвалідністю фахівцями мультидисциплінарної команди та корекції (оптимізації) реабілітаційної програми з врахуванням ефективності попереднього етапу реабілітації.

Слід відзначити, що розроблена модель також одержала високі оцінки (9.2-10 балів за 10-ти бальною шкалою) за такими характеристиками як медико-соціальна ефективність, пацієнтоорієнтованість, інноваційність, наявність координації, мультидисциплінарності, можливості коректувати програму, залученості батьків, у ході її експертної оцінки 24-ма висококваліфікованими фахівцями.

Висновки дисертаційного дослідження мають об'єктивний характер, відповідають завданням дослідження, сформульовані коректно та чітко, логічно випливають з результатів дисертаційного дослідження та тексту дисертаційної роботи.

У **додатках** представлено анкету для вивчення способу життя дітей з інвалідністю з дитинства та надання їм медико-соціальної допомоги, карту експертної оцінки розробленої моделі, а також акти впровадження результатів дослідження.

Повнота викладення матеріалів дисертації у наукових публікаціях

Результати дисертаційного дослідження повністю викладені у 14 наукових працях:

- 5-ти статтях у наукових фахових виданнях України;
- 1-й статті у виданні, що входить до наукометричної бази Scopus;
- 2-х статтях у Міжнародних європейських наукових виданнях (Польщі та Чехії);
- 6-ти тезах у збірках матеріалів Міжнародних науково-практичних конференцій.

Відсутність порушень академічної доброчесності

При розгляді дисертаційної роботи Школьника М. Б. порушень академічної доброчесності, ознак академічного плагіату, самоплагіату, фабрикації, фальсифікації не виявлено. Подана до захисту дисертація є оригінальною, самостійно виконаною, авторською роботою здобувача.

Зауваження щодо оформлення та змісту дисертації, запитання до здобувача

Зауваження стосуються стилістичного та граматичного порядку, не носять принципового характеру, не знижують загальної позитивної оцінки дисертаційної роботи.

Запитання:

1. Яка, на Вашу думку, економічна ефективність запропонованої Вами оптимізованої функціонально-організаційної моделі реабілітаційної допомоги дітям

2. У 2024 році існувала фіксована (уніфікована) оплата пакету реабілітаційних послуг від НСЗУ дітям і дорослим. Чи є актуальною на сьогодні потреба в зміні принципів та об'ємів фінансування реабілітаційної допомоги на сучасному етапі, у тому числі розділення цих пакетів з урахуванням особливостей дитинства?

Висновок про відповідність дисертації встановленим вимогам

Таким чином, актуальність теми дисертаційної роботи Школьника Михайла Борисовича, адекватність формулювання мети і завдань, а також якісно і ретельно проведене дослідження підтверджують доцільність та ефективність розробленої і впровадженої оптимізованої функціонально-організаційної моделі реабілітаційної допомоги дітям з інвалідністю. Здобувачем обрано відповідний комплекс методів дослідження, а також проведена достатня статистична обробка одержаних результатів. На підставі їх аналізу автором сформульовано обґрунтовані наукові положення та висновки. Всі одержані результати можна вважати достовірними, вони мають суттєву наукову новизну та теоретичну і практичну значущість та повністю викладені в опублікованих працях.

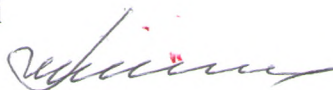
Це дає підстави стверджувати, що дисертація Школьника Михайла Борисовича на тему: «Медико-соціальне обґрунтування оптимізованої моделі

реабілітаційної допомоги дітям з інвалідністю із застосуванням рефлекторно-навантажувальних пристроїв» повністю відповідає вимогам «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44, а також вимогам до оформлення дисертацій, затвердженим наказом Міністерства освіти і науки України від 12.01.2017 № 40 із змінами, а її автор Школьник М. Б. заслуговує на присудження ступеня доктора філософії за спеціальністю 222 «Медицина» галузі знань 22 «Охорона здоров'я» (наукова спеціальність 14.02.03 – «Соціальна медицина»).

Рецензент:

**Д.мед.н., професор кафедри педіатрії,
дитячої неврології і медичної реабілітації
проректор з науково-педагогічної,
лікувальної роботи та діяльності
університетських клінік**

Раїса МОІСЕЄНКО

